

Калашникова Л. В.,
старший викладач кафедри практичної психології
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
(м.Кропивницький)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У контексті євроінтеграції Української держави перед вищою школою, що має задовольняти потреби соціального замовлення у висококваліфікованих спеціалістах, які мають володіти не тільки глибокими та системними теоретичними знаннями, але й професійно важливими якостями, постало завдання модернізації та трансформування системи підготовки фахівців, які працюють у системі «людина-людина». Перш за все йдеться про впровадження компетентнісного підходу до формування особистості практичного психолога під час навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що основні аспекти компетентнісного підходу в освітньому просторі досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні психологи (У. Бек, Н. Бібік, Ф. Вайнерт, Д. Валь, І. Єрмакова, К. Кліме, Д. Кур, Д. Мартенс, Х. Мендель, О. Овчарук та інші).

На сучасному етапі науковців цікавлять практичні аспекти проблеми впровадження компетентнісного підходу в український освітній простір (О.В. Овчарук, О.І. Пометун та інші) та питання, що пов'язані з формуванням ключових компетентностей фахівців різних галузей (А.П. Забарна, І.А. Зімня, Т.В. Лаврухіна, В.В. Радул та інші).

Компетентність (від лат. “competence”) найчастіше трактується як сукупність знань, умінь, здібностей і ставлень, що визначає схильність особистості до навчання та набуття нею практичного досвіду. Так, О.В. Овчарук зазначає, що компетентна особистість володіє знаннями й досвідом у певній галузі та успішно застосовує власний професійний потенціал на практиці [3, с. 49]. Йдеться про особу, яка має власне компетенцію, під якою розуміють сукупність суспільних вимог до засвоєння знань, умінь, навичок, способів діяльності, до якостей особистості, яка діє в соціумі та до її ставлення до діяльності, яку вона виконує.

Узагальнюючи погляди науковців на сутність компетентності психологів, можна констатувати, що цей феномен розглядається як інтегральне професійно-особистісне утворення, яке дозволяє особистості психологічно конструктивно розв'язувати задачі професійного та особистісного характеру [5, с. 114].

Дослідженням компетентності психологів займалися А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Л.А. Петровська, М.І. Лук'янова, А.В. Брушлинський, О.О. Бодальов, які розуміли її як сукупність інтеріоризованих психологічних знань, сформованих професійно важливих умінь, соціально-психологічних особистісних характеристик та систему суб'єктивного контролю. До структури

компетентності психологів входять когнітивна, комунікативна, соціальна та аутопсихологічна підсистеми.

На нашу думку під компетентністю майбутніх практичних психологів слід розуміти широку систему ключових компетентностей, які формуються під час навчання у вищих навчальних закладах та дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність. До подібної системи входять світоглядна, професійна, інформаційна, самоосвітня та комунікативна компетентності. Саме вказані компетентності сприятимуть успішній реалізації багаторівневої взаємодії практичного психолога та соціального середовища.

У теоретичних підходах Б.Г. Ананьєва, С.Д. Максименко, В.С. Мерліна, К.К. Платонова, О.М. Ткаченко, Т.С. Яценко виділено п'ять рівнів взаємодії й відповідно п'ять рівнів аналізу особистості психолога-практика – рівень психосоматичного здоров'я; суб'єкта діяльності; особистісних рис; соціальної поведінки; значеннєвий (смысловий).

Як засвідчує практика успішність формування системи компетентностей у майбутніх психологів залежить від багатьох факторів. Йдеться про рівень їх академічної підготовки, здібностей, особливості емоційно-вольової сфери, усвідомлення відповідальності, яку згодом на них буде покладено та інші складові професійної придатності.

Однією з умов успішного формування системи компетентностей у майбутніх психологів під час навчання у вищих навчальних закладах є професійний відбір, який має здійснюватися в три етапи [4].

Перший етап включає профорієнтаційну діяльність, що реалізується за рахунок залучення старшокласників до діяльності психологічних гуртків у школах, участь у соціально-психологічних тренінгах та олімпіадах, одержання своєчасної допомоги з боку працівників психологічної служби. На цьому етапі відбуваються не тільки перше знайомство з професією, але й співвідношення себе з нею.

Другий етап є необов'язковим, але бажаним. Він передбачає відбір абітурієнтів перед вступом до навчального закладу. Його основна мета – виділити тих, хто явно не підходить до професії. У першу чергу йдеться про психічно хворих, осіб із асоціальною поведінкою та певними вираженими дефектами розвитку, що в майбутньому можуть завадити успішно здійснювати професійні обов'язки. На цьому етапі бажано визначати не тільки окремі здібності, але й світоглядні позиції та мотивацію, що зумовлюють вибір професії. Йдеться про домінування пізнавальних й професійних мотивів, гуманістичну спрямованість особистості та її готовність до співпраці й націленість на позитивний результат.

Важливим критерієм професійної придатності має бути психічне здоров'я та інтелект майбутнього психолога, особливо його вербальний компонент. Саме інтелект забезпечує ефективний аналіз рис та якостей клієнта або ситуації, що склалася, дозволяє долати стереотипи та упередження, є центральним механізмом розуміння поведінки навколишніх.

Серед професійно важливих якостей майбутнього психолога особливого значення має рівень розвитку його комунікативних здібностей, до складу яких

входять комунікабельність, уміння слухати, підтримувати розмову, легко встановлювати контакти з навколишніми. Р. Кеттел експериментально підтвердив, що вказані якості виступають у ролі найбільш значущих для успішної діяльності психотерапевта. До цього можна тільки додати, що практикуючий психолог має володіти й механізмами саморегуляції. Емоційна регуляція та емоційна витривалість мають забезпечувати успішність діяльності психолога [4].

Третій етап має тривати впродовж навчання у вищому навчальному закладі. Його мета полягає не в тестуванні студентів, а в застосуванні технологій розвивального (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, Л.В. Занков), особистісно орієнтованого (К.О. Абульханова-Славська, І.Д. Бех, В.В. Давидов, В.О. Моляко, Л.М. Проколієнко, О.Г. Асмолов, В.В. Столін, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко) та інтерактивного (Ш.А. Амонашвілі, О.І. Пометун, В.О. Сухомлинський) навчання. У вказаних технологіях центром освітньої системи виступає особистість студента, а їх методична основа полягає не тільки в індивідуалізації та диференціації навчального процесу, а й в толерантному ставленні до кожної особистості та створенні сприятливих умов для її розвитку та професійного становлення. За рахунок спеціально організованих форм навчання: проведенні лекційних та практичних занять, залученні студентів до соціально-психологічних тренінгів й виробничої практики, гурткової, наукової та інших форм роботи відбувається формування системи ключових компетентностей та процес входження кожного студента в професію.

Узагальнюючи викладений матеріал, необхідно зазначити, що формування системи ключових компетентностей у майбутніх практичних психологів є актуальною проблемою, успішне вирішення якої значною мірою залежить від організації системи їх професійного відбору.

Література:

1. Бібік Н.М. Компетентнісна освіта – від теорії до практики / Н.М. Бібік, І.Г. Єрмакова, О.В. Овчарук та ін. – К.: Плеяди, 2005. – 120 с.
2. Забарна А.П. Компетентнісний підхід як основа організації профільного навчання інформатики / А.П. Забарна // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2009. - №2 (74). – С.21.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та сучасні перспективи / [За заг. ред. О.В. Овчарук]. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.
4. Панок В.Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога / В.Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 5-8.
5. Психология общения. Энциклопедический словарь / Под общ. ред А.А. Бодалева. – М.: Изд-во «Когито-Центр», 2011. – 600 с.